DOMSTOLENS DOM

23. maj 2000 *

I sag C-104/98,

angående en anmodning, som Oberster Gerichtshof (Østrig) i medfør af EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF) har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Johann Buchner m.fl.

mod

Sozialversicherungsanstalt der Bauern,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 7 i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24),

* Processprog: tysk.

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten, G.C. Rodríguez Iglesias, afdelingsformændene D.A.O. Edward og L. Sevón samt dommerne P.J.G. Kapteyn, C. Gulmann, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann og H. Ragnemalm (refererende dommer),

generaladvokat: S. Alber
justitssekretær: fuldmægtig L. Hewlett,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Johann Buchner m.fl. ved advokat J. Winkler, Linz

— den østrigske regering ved ekspeditionssekretær C. Pesendorfer, Forbundskanslerens Kontor, som befuldmægtiget

— Det Forenede Kongeriges regering ved Assistant Treasury Solicitor J.E. Collins, som befuldmægtiget, bistået af C. Vajda, QC,

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved juridisk konsulent J.P. Kuijper og M. Wolfcarius, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, bistået af advokat T. Eilmansberger, Bruxelles,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 8. juni 1999 er afgivet mundtlige indlæg af Johann Buchner m.fl. ved advokat J. Winkler, af den østrigske regering ved G. Hesse, Forbundskanslerens Kontor, som befuldmægtiget, af Det Forenede Kongeriges regering ved J.E. Collins, bistået af C. Vajda, og af Kommissionen ved M. Wolfcarius, bistået af advokat T. Eilmansberger,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 16. september 1999,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 31. marts 1998, indgået til Domstolen den 14. april 1998, har Oberster Gerichtshof i medfør af EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF) forelagt to præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 7 i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24, herefter »direktivet«).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag, der føres af Johann Buchner og tolv andre sagsøgere mod Sozialversicherungsanstalt der Bauern. Sagen er anlagt til prøvelse af Sozialversicherungsanstalt's afslag på at yde sagsøgerne førtidspension som følge af erhvervsudygtighed.

De fællesskabsretlige bestemmelser

3 Ifølge direktivets artikel 4, stk. 1, må der ikke finde nogen forskelsbehandling sted på grundlag af køn, især for så vidt angår beregningen af ydelserne.

4 En sådan forskelsbehandling kan kun være begrundet i henhold til direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), hvorefter direktivet ikke er til hinder for, at medlemsstaterne fra direktivets anvendelsesområde ikke alene kan undtage fastsættelse af pensionsalderen for ydelse af alders- og arbejdsophørspensioner, men også eventuelle følger heraf for andre ydelser.

5 Direktivets artikel 7, stk. 2, har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne foretager regelmæssigt en undersøgelse af de områder, der er undtaget i henhold til stk. 1, med henblik på at efterprøve, om det under hensyn til den sociale udvikling på et område er berettiget at opretholde de pågældende undtagelser.«

6 I direktivets artikel 8 er det fastsat:

»1. Medlemsstaterne iværksætter de administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser, som er nødvendige for at efterkomme dette direktiv inden seks år efter dets meddelelse. De underretter straks Kommissionen herom.

2. Medlemsstaterne meddeler Kommissionen ordlyden af de administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser, som de vedtager på det område, der er omfattet af dette direktiv, herunder de foranstaltninger, de har truffet i medfør af artikel 7, stk. 2.

De meddeler Kommissionen de grunde, der berettiger den eventuelle opretholdelse af de gældende bestemmelser på de i artikel 7, stk. 1, nævnte områder, og mulighederne for en senere revision af disse.«

7 Endelig bestemmes det i direktivets artikel 9:

»Inden for en frist på syv år efter meddelelsen af dette direktiv fremsender medlemsstaterne alle nødvendige oplysninger til Kommissionen, for at denne kan udarbejde en rapport til Rådet om gennemførelsen af dette direktiv og foreslå eventuelt yderligere foranstaltninger, som er nødvendige med henblik på gennemførelsen af princippet om ligebehandling.«

De nationale bestemmelser

8 I § 122c, stk. 1, i Bauern-Sozialversicherungsgesetz (lov om social sikring af landbrugere, herefter »BSVG«), som affattet ved Strukturanpassungsgesetz (lov om strukturtilpasning) af 1996 (BGBl. 1996, s. 201), der trådte i kraft den 1. september 1996, er det fastsat:

»Ret til førtidspension som følge af erhvervsudygtighed har en mandlig forsikret fra det fyldte 57. år, en kvindelig forsikret fra det fyldte 55. år, der

1) har udstået karenstiden (§ 111),

2) i de seneste 36 kalendermåneder før det tidspunkt, hvor ret til pension opnås, kan dokumentere at have betalt bidrag til den tvungne pensionsforsikring i 24 måneder, eller i de seneste 180 kalendermåneder før det tidspunkt, hvor ret til pension opnås, har betalt bidrag til den tvungne pensionsforsikring i 36 måneder, og som på grund af sygdom eller andre fysiske eller psykiske lidelser eller former for svagelighed ikke er i stand til selvstændigt at udøve en erhvervsmæssig beskæftigelse, hvortil der kræves en uddannelse, kundskaber og færdigheder svarende til den erhvervsmæssige beskæftigelse, som den forsikrede senest har udøvet i mindst 60 kalendermåneder, og såfremt den forsikredes personlige arbejdsindsats var nødvendig med henblik på opretholdelse af bedriften.«

9 I henhold til de bestemmelser, der var i kraft inden vedtagelsen af Strukturanpassungsgesetz, senest BSVG's § 122c, som affattet ved den 18. lov om ændring af BSVG (BGBl. 1993, s. 337), der trådte i kraft den 1. juli 1993, havde landbrugere ret til førtidspension som følge af vedvarende erhvervsudygtighed. Med hensyn til perioden før den 1. september 1996 havde såvel mænd som kvinder imidlertid ret til en sådan pension fra det fyldte 55. år.

10 Før den 1. juli 1993 havde landbrugere på de samme betingelser ret til en såkaldt »erhvervsudygtighedspension«.

11 Det er ubestridt, at den lovbestemte pensionsalder i Østrig er 60 år for kvinder og 65 år for mænd.

Hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

12 De ansøgninger om førtidspension som følge af erhvervsudygtighed, som sagsøgerne i hovedsagen, der alle er født i perioden september 1941 — juli 1942, havde indgivet, blev ved afgørelser truffet af Sozialversicherungsanstalt der Bauern ikke taget til følge, idet det anførtes, at mænd først har ret til en sådan ydelse fra det fyldte 57. år. På det relevante tidspunkt opfyldte sagsøgerne ikke denne aldersbetingelse.

13 I underinstansen fik sagsøgerne ikke medhold i de sager, de havde anlagt til prøvelse af de nævnte afgørelser, og appelinstansen, Oberlandesgericht Linz, stadfæstede underinstansens domme.

14 I den revisionsanke, som samtlige sagsøgere i hovedsagen herefter iværksatte for den forelæggende ret, rejste de kritik af appelinstansens domme og nedlagde påstand om, at de anfægtede afgørelser blev ændret, således at sagsøgernes oprindelige ansøgninger blev imødekommet. Sagsøgerne i hovedsagen gjorde således gældende, at den forskellige pensionsalder for mænd og kvinder, som lovgiver har indført med virkning fra den 1. september 1996, er i strid med det fællesskabsretlige princip om ligebehandling, og at det med hensyn til deres ret til pension er tilstrækkeligt, at de har afsluttet det fyldte 55. år.

15 Heroverfor anførte Sozialversicherungsanstalt der Bauern blot, at ingen af sagsøgerne i hovedsagen har afsluttet deres fyldte 57. år, således som det efter denne bestemmelse kræves, for at den pågældende ydelse kan tilkendes. Det er ikke omtvistet, at sagsøgerne ikke opfylder de øvrige betingelser for at få tilkendt ydelsen. Det er ubestridt, at de alle var fyldt 55 år på det relevante tidspunkt.

16 Oberster Gerichtshof har herefter udsat sagen og forelagt Domstolen følgende to præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 7, stk. 1, litra a), i direktiv 79/7/EØF fortolkes således, at en medlemsstat efter bestemmelsen kun kan fastsætte en forskellig pensionsalder for erhvervelse af ret til alderspension og anden form for pension, som udelukkende ydes på grundlag af risikoen alderdom, eller vedrører den nævnte undtagelsesbestemmelse også alderspensions- og andre pensionsrettigheder, som ganske vist først erhverves efter opnåelse af en bestemt alder, men derudover kun på grund af bestående invaliditet (erhvervsudygtighed)?

2) Skal artikel 7, stk. 1, litra a), og artikel 7, stk. 2, i direktiv 79/7/EØF fortolkes således, at en medlemsstat i henhold til bestemmelsen efter udløbet af gennemførelsesfristen kan ændre en tidligere bestående ordning med ligebehandling med hensyn til pensionsalderen (konkret det fyldte 55. år for både mænd og kvinder) på en sådan måde, at der herefter fastsættes en forskellig pensionsalder (konkret det fyldte 57. år for mænd og det fyldte 55. år for kvinder)?«

17 Med de to spørgsmål, som behandles under et, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om undtagelsesbestemmelsen i direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), skal fortolkes således, at den omfatter en ydelse som f.eks. førtidspension som følge af erhvervsudygtighed, med hensyn til hvilken der efter udløbet af fristen for gennemførelse af direktivet i national lovgivning er fastsat en aldersbetingelse, der er forskellig for mænd og kvinder.

18 Indledningsvis bemærkes, at det må fastslås, at den ydelse, der er omtvistet i hovedsagen, er omfattet af direktivets anvendelsesområde, og at ydelsen er udtryk for forskelsbehandling, idet den aldersgrænse, der er fastsat med hensyn til retten til ydelsen, er forskellig for mænd og kvinder.

19 For så vidt angår ydelsens reelle karakter har den østrigske regering anført, at der er tale om en alderspension som omhandlet i direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), og ikke om en ydelse ved invaliditet, med hensyn til hvilken fastsættelsen af pensionsalderen kan have følger.

20 Hertil bemærkes, at det må fastslås, at selv om der gælder en aldersbetingelse med hensyn til tilkendelsen af den nævnte ydelse, er forholdet dog det, at ydelsen udelukkende tilkendes personer, der på grund af sygdom eller andre fysiske eller psykiske lidelser eller former for svagelighed ikke er i stand til at udøve en erhvervsmæssig beskæftigelse.

21 En sådan ydelse kan ikke udgøre en alderspension som omhandlet i direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), der er en undtagelsesbestemmelse, der, som det fremgår af fast retspraksis, i betragtning af den grundlæggende betydning af princippet om ligebehandling skal fortolkes snævert (jf. bl.a. dom af 30.3.1993, sag C-328/91, Thomas m.fl., Sml. I, s. 1247, præmis 8).

22 Der skal herefter tages stilling til, om fastsættelsen af forskellige aldersbetingelser for mænd og kvinder med hensyn til tilkendelsen af den ydelse, der omtvistes i hovedsagen, kan antages at være en følge af den pensionsalder, der er fastsat med hensyn til ydelse af en alderspension.

23 Hertil bemærkes, at en midlertidig opretholdelse af en betingelse om pensionsalder, der er forskellig for mænd og kvinder, kan medføre, at der efter udløbet af fristen for gennemførelsen af direktivet må træffes foranstaltninger, der er uløseligt forbundet med en sådan undtagelsesordning, og at sådanne foranstaltninger må ændres (jf. dom af dags dato, sag C-196/98, Hepple m.fl., trykt i nærværende Samling af Afgørelser, præmis 23).

24 Såfremt en medlemsstat, der har fastsat en betingelse om pensionsalder, der er forskellig for mænd og kvinder, ikke efter udløbet af fristen for gennemførelsen måtte vedtage eller ændre bestemmelser, der er forbundet med den pågældende forskellige pensionsalder, ville det være ensbetydende med, at den i direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), fastsatte undtagelse mistede sin effektive virkning (jf. Hepple m.fl.-dommen, præmis 24).

25 Det fremgår således af fast retspraksis, at såfremt en medlemsstat i medfør af direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), for så vidt angår ydelse af alders- og arbejdsophørspensioner fastsætter en pensionsalder, der er forskellig for mænd og kvinder, omfatter den undtagelse, der kan gøres i medfør af ordene »eventuelle følger heraf for andre ydelser« i artikel 7, stk. 1, litra a), kun den forskelsbehandling, som forekommer i de andre ordninger vedrørende ydelser, for så vidt forskelsbehandlingen nødvendigvis og objektivt er knyttet til den pågældende forskel i pensionsalder (jf. bl.a. Thomas m.fl.-dommen, præmis 20, dom af 11.8.1995, sag C-92/94, Graham m.fl., Sml. I, s. 2521, præmis 11, og af 30.1.1997, sag C-139/95, Balestra, Sml. I, s. 549, præmis 33).

26 Dette er tilfældet, såfremt denne forskelsbehandling er objektivt nødvendig med henblik på at undgå, at den økonomiske ligevægt i den sociale sikringsordning forstyrres, eller med henblik på at sikre sammenhængen mellem ordningen vedrørende arbejdsophørspensioner og ordningen vedrørende andre ydelser (jf. dommen i sagen Thomas m.fl., præmis 12, dommen i sagen Graham m.fl., præmis 12, og Balestra-dommen, præmis 35).

27 Hvad for det første angår betingelsen om opretholdelse af den økonomiske ligevægt i den sociale sikringsordning, fremgår det af forelæggelseskendelsen og af den østrigske regerings skriftlige indlæg, at når der med hensyn til ydelsen af førtidspension som følge af erhvervsudygtighed er fastsat en aldersbetingelse, der er forskellig for mænd og kvinder, skyldes det i det væsentlige budgetmæssige hensyn.

28 I denne forbindelse bemærkes, at selv om budgetmæssige hensyn kan være afgørende for en medlemsstats socialpolitiske valg og påvirke arten og omfanget af de socialsikringsforanstaltninger, staten ønsker at træffe, udgør de imidlertid ikke i sig selv et mål for socialpolitikken og kan derfor ikke begrunde en forskelsbehandling på grundlag af køn (jf. dom af 24.2.1994, sag C-343/92, Roks m.fl., Sml. I, s. 571, præmis 35).

29 I øvrigt bemærkes, at bortset fra generelle budgetmæssige betragtninger er der ikke for Domstolen fremført argumenter, som viser, at der er et indbyrdes afhængighedsforhold mellem de sociale sikringsordninger, som kunne påvirkes af, at den i hovedsagen omtvistede forskelsbehandling blev ophævet.

30 Det må herefter antages, at en ophævelse af den pågældende forskelsbehandling ikke kan have en alvorlig indvirkning på den økonomiske ligevægt i den sociale sikringsordning, betragtet under et.

31 Hvad dernæst angår spørgsmålet om opretholdelse af sammenhængen mellem førtidspensionen som følge af erhvervsudygtighed og alderspensionen må det fastslås, at der kun er en sammenhæng mellem de nævnte to ydelser, for så vidt som alderspensionen træder i stedet for førtidspensionen, når den forsikrede når den lovbestemte pensionsalder.

32 Der er således ingen konkret sammenhæng mellem den aldersgrænse, hvor der tidligst kan erhverves ret til den omhandlede ydelse, og den lovbestemte pensionsalder, idet den alder, hvor der tidligst kan opnås ret til førtidspension som følge af erhvervsudygtighed, er fastsat til 55 år for kvinder, dvs. fem år før den lovbestemte pensionsalder, men til 57 år for mænd, dvs. otte år før den lovbestemte pensionsalder.

33 I øvrigt bemærkes, at når der, som det fremgår af denne doms præmis 27, med hensyn til tilkendelsen af førtidspension som følge af erhvervsudygtighed er fastsat en aldersbetingelse, der er forskellig for mænd og kvinder, skyldes det i det væsentlige budgetmæssige hensyn.

34 Det kan derfor ikke med føje hævdes, at indførelsen af den i hovedsagen omtvistede forskelsbehandling er objektivt nødvendig med henblik på at sikre sammenhængen mellem ordningen vedrørende alderspension og ordningen vedrørende førtidspension som følge af erhvervsudygtighed.

35 Det må herefter fastslås, at en forskelsbehandling som den i hovedsagen omtvistede ikke nødvendigvis er knyttet til forskellen i pensionsalder for mænd og kvinder, og at den pågældende forskelsbehandling derfor ikke er omfattet af undtagelsesbestemmelsen i direktivets artikel 7, stk. 1, litra a).

36 De forelagte spørgsmål skal derfor besvares med, at undtagelsesbestemmelsen i direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), skal fortolkes således, at den ikke omfatter en ydelse som f.eks. førtidspension som følge af erhvervsudygtighed, med hensyn til hvilken der efter udløbet af fristen for gennemførelse af direktivet i national lovgivning er fastsat en aldersbetingelse, der er forskellig for mænd og kvinder.

Dommens tidsmæssige virkninger

37 I retsmødet gjorde den østrigske regering og Det Forenede Kongeriges regering opmærksom på, at såfremt Domstolen måtte finde, at de østrigske bestemmelser

er uforenelige med fællesskabsretten, kan den begrænse dommens tidsmæssige virkninger.

38 Til støtte herfor anførte den østrigske regering, at en ophævelse af de diskriminerende bestemmelser vil have betydelige økonomiske følger, mens Det Forenede Kongeriges regering påpegede, at de spørgsmål, der er rejst under hovedsagen, er nye.

39 Hertil bemærkes, at Domstolen kun undtagelsesvis under anvendelse af et almindeligt retssikkerhedsprincip, der er knæsat i Fællesskabets retsorden, vil finde anledning til at begrænse borgernes mulighed for at påberåbe sig den således fortolkede bestemmelse med henblik på anfægtelse af tidligere i god tro stiftede retsforhold (jf. dom af 2.2.1988, sag 24/86, Blaizot, Sml. s. 379, præmis 28, og af 16.7.1992, sag C-163/90, Legros m.fl., Sml. I, s. 4625, præmis 30).

40 For så vidt angår hovedsagen må det for det første fastslås, at Domstolen på det tidspunkt, hvor de nationale bestemmelser blev vedtaget, allerede havde truffet en række afgørelser, der vedrører anvendelsen af direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), og på grundlag af hvilke Republikken Østrig kunne have taget stilling til, om de nationale bestemmelser er forenelige med direktivet (jf. bl.a. dom af 7.7.1992, sag C-9/91, Equal Opportunities Commission, Sml. I, s. 4297, dommen i sagen Thomas m.fl. og dommen i sagen Graham m.fl.).

41 For det andet bemærkes, at de økonomiske følger, som en præjudiciel afgørelse kan få for en medlemsstat, ikke i sig selv kan begrunde en begrænsning af dommens tidsmæssige virkninger (jf. bl.a. dom af 11.8.1995, forenede sager C-367/93 — C-377/93, Roders m.fl., Sml. I, s. 2229, præmis 48, af 19.10.1995, sag C-137/94, Richardson, Sml. I, s. 3407, præmis 37, og af 13.2.1996, forenede sager C-197/94 og C-252/94, Bautiaa og Société française maritime, Sml. I, s. 505, præmis 55).

42 Virkningerne af dommen i den foreliggende sag skal følgelig ikke begrænses tidsmæssigt.

Sagens omkostninger

43 De udgifter, der er afholdt af den østrigske regering, af Det Forenede Kongeriges regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Oberster Gerichtshof ved kendelse af 31. marts 1998, for ret:

Undtagelsesbestemmelsen i artikel 7, stk. 1, litra a), i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling

af mænd og kvinder med hensyn til social sikring skal fortolkes således, at den ikke omfatter en ydelse som f.eks. førtidspension som følge af erhvervsudygtighed, med hensyn til hvilken der efter udløbet af fristen for gennemførelse af direktivet i national lovgivning er fastsat en aldersbetingelse, der er forskellig for mænd og kvinder.

Rodríguez Iglesias	Edward	Sevón
Kapteyn	Gulmann	Puissochet
Hirsch	Jann	Ragnemalm

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 23. maj 2000.

R. Grass — Justitssekretær

G.C. Rodríguez Iglesis — Præsident